

Smärre meddelanden.

Fynden från Grobin i Lettland.

Vid Svenska Fornminnesföreningens sammanträde i Handelshögskolans aula den 18 april 1930 höll prof. Birger Nerman ett föredrag med ovanstående titel, varav här ett kort referat meddelas. En utförligare illustrerad framställning har lämnats i Statens Historiska Museums utställningskatalog nr 4 (pris 75 öre).

*

Omedelbart s. om den lilla, strax ö. om Libau belägna staden Grobin i Lettland anträffades sommaren 1929 i några gravar ett antal föremål från 600- och 700-talen e. Kr., huvudsakligen gotländska typer. Professor Fr. Balodis ditreste omedelbart och undersökte två nya gravar. Tillsammans med två unga lettiska arkeologer, hrr A. Karnups och H. Riekstiņš, och två svenskar, konservator E. Sörling och dr K.-A. Gustawsson, företog jag under tiden 21 aug.—8 sept. utgrävningar vid Grobin.

Fyndplatsen för de gotländska föremålen utgjorde en låg grusås, vilken visade sig ha rymt ett gravfält av väldiga dimensioner. Tyvärr var detta nu till allra största del förstört genom odling och grustäkt. Emellertid kunde konstateras, att det haft en längd av minst 600 m., medan bredden icke kunde bestämmas. Gravarna voro enkla brandgropar eller brandfläckar, belägna några decimeter under jordytan, på sin höjd 1 m. i längd, 0,75 m. i bredd och 0,40 m. i tjocklek; stundom hade några stenar satts omkring eller över gropens mynning. Vi undersökte 43 sådana gravar; dessutom känner jag minst 14 dylika, som anträffats tillfälligtvis. Gravarna lågo på de ännu oskadade delarna av gravfältet ytterst tätt, och detta torde ha innehållit minst 1,000 sådana gravar.

Fynden ha på detta gravfält varit mycket rika. I kvinnogravarna ha anträffats fibulor, brakteater, kedjeplattor och kedjor m. fl. hängsmycken, hals-, arm- och fingerringar, diverse beslag, nycklar, pincetter, allt av brons, massor av pärlor av olika material, knivar av järn, stundom med bronslidor, benkammar, lerkärl m. m., i mansgravarna svärd och spjutspetsar av järn, rester av sköldbeslag av järn, söljor och andra beslag av brons och järn, knivar och pincetter av järn, benkammar, lerkärl m. m.

Fynden äro utpräglat gotländska. Blott några få föremål av ostbaltisk typ ha anträffats, och ett par tyda på inslag ifrån Sveriges fastland. Även gravskicket är gotländskt, men är i Kurland okänt ifrån tidigare skeden. Gravarna tillhöra tiden från strax efter 650 till omkring år 800 e. Kr.

Det har alltså av grävningarna å det ifrågavarande gravfältet framgått, att vid Grobin under c:a 150 år funnits en gotländsk koloni av mycket bety-

dande omfattning. Den har haft mycket intima förbindelser med moderlandet, ty under hela tiden har man mycket noga följt utvecklingen i hemlandet. Säkerligen har en mycket stor del av föremålen importerats från Gotland eller också förfärdigats av gotländska hantverkare, som då och då kommit över till Grobin. Så småningom framtråda dock vissa små särdrag, och några ostbaltiska typer uppträda.

Emellertid visade det sig, att även strax ö. om Grobin finnes ett stort gravfält, detta med högar. Ännu återstå c:a 450 sådana, men även här ha stora delar av gravfältet förstörts, och intet hindrar, att också detta en gång omfattat 1,000 gravar. Högarnas diam. varierar mellan 5 och 15 m. och höjden mellan 0,5 och 1,5 m.

Vi undersökte 12 högar, belägna inom olika delar av gravfältet. Alla voro brandgravar, försedda med något större brandgropar än de på det gotländska gravfältet. Utbytet blev även här rikt. Vi funno delar av svärd, varibland praktfullt ornerade fästepartier av brons, spjutspetsar och sköldbeslag av järn, bronsbeslag till en sadel och andra beslag av brons och järn till hästutrustning, diverse gördeltillbehör av brons och järn, bitar av bronsarmringar, pärlor av olika material, en liten bärnstensamulett i form av en yxa, benkammar, spelbrickor av ben, lerkärl m. m. Av de 12 gravarna voro 9 mansgravar, medan blott 1 kunnat bestämmas som kvinnograv.

Även på detta gravfält äro de flesta typerna svenska. Men med ett undantag förekomma inga speciellt gotländska typer, och vissa föremål av icke gotländsk karaktär ha anträffats. De närmaste analogierna förefinnas i de äldre av de berömda båtgravarna från Vendel i Uppland. Även gravskicket är typiskt mellansvenskt, ej gotländskt. Också här visade sig i de yngre gravarna en i någon mån självständig utveckling, och i en sen grav kan man skönja vissa kuriska inslag. Tiden för de undersökta 12 gravarna överensstämmer fullt med tiden för de undersökta gotländska: de äldsta tillhöra andra hälften av 600-talet, medan de yngsta härröra från tiden omkring år 800.

Det har alltså vid Grobin jämsides med den gotländska funnits en mellansvensk koloni, liksom den förra av betydande omfattning.

Även strax n. om Grobin upptäckte vi ett höggravfält, men här äro endast c:a 25 låga högar bevarade. Inga undersökningar ha där ännu hunnit verkställas.

De båda förstnämnda gravfälten ha varit så omfattande, att man av deras förekomst måste draga den slutsatsen, att Grobin på 600- och 700-talen varit en mycket betydande ort, en stadsliknande anläggning å la Birka. I Grobin finnes också liksom i Birka svart jord och en fornborg; däremot saknas stadsvall. En obetydlig provgrävning i borgen gav fynd ifrån 1000-talet och senare. Belägenheten av Grobin, i skydd bakom Libausjön, som står i direkt vattenförbindelse med Östersjön, är också typisk för en forntida stad. Då man från trakten av Grobin icke känner några säkra gravfält eller fynd från tidigare delar av järnåldern, är det mycket sannolikt, att staden anlagts av svenskarna, i varje fall synes det rimligt, att den fått sin egentliga betydelse genom dem.

Dessa arkeologiska resultat överensstämma märkligt med litterära uppgifter. Rimberty uppger i sin c:a 870 skrivna Ansgariusbiografi på tal om händelser omkring år 855, att kurerna "hade förr lytt under svearna, men det var nu länge sedan, emedan de rest sig och avskuddat oket". Och medeltida isländska sagor omtala, att Ivar vidfamne, som bildade ett stort dansk-svenskt unionsväld, även lade under sig områden öster om Östersjön, varvid Hervararsagan särskilt nämner Kurland; detta skulle enligt den kronologi, som jag redan för åtskilliga år sedan uppställt, ha ägt rum strax efter 650.

Enligt Rimberty gjorde sveakonungen Olov omkring år 855 ett tåg till Kurland och brände en där invid kusten belägen stad Seeburg. Efter våra undersökningar är det uppenbart, att det är det länge eftersökta Seeburg, som vi återfunnit.

Från Seeburg tågade svearna, enligt Rimberty, över land till en annan kurisk stad, Apulia, som efter en tids belägring erövrades. Apulia har redan tidigare identifierats med orten Apuolè, c:a 4 mil so. om Grobin inom nuv. Lithauen. Här finnes en betydande fornborg, och vid ett kort besök där tillsammans med lithauiska arkeologer kunde vi även konstatera svart jord. Vid en hastig provgrävning i borg och Svarta jorden anträffade vi fynd av kurisk typ ifrån vikingatiden.

Med litteraturens och arkeologiens hjälp kunde vi nu rekonstruera bilden av det svenska väldet i Kurland.

Strax efter mitten av 600-talet — troligen under Ivar vidfamne — ha svenskarna satt sig fast i Väst-Kurland och gjort kurerna skattskyldiga under sig. På platsen för det nuvarande Grobin ha de anlagt en stad av betydande omfattning, som de kallat Sjöborgen, eller om en kurisk stad funnits där tidigare, ha de betydligt utvidgat den. Men sedan svearna gjort erövringen, ha i deras följe kommit gotländingarna, som redan tidigare införlivats i sveaväldet, och de ha nu liksom under alla tider i främsta rummet varit handelsmän. Det svenska väldet har ägt bestånd i c:a 150 år. Men vid tiden omkring år 800 inträffar en katastrof: kurerna göra uppror och fördriva svear och gotländingar. Omkring 50 år senare företar sveakonungen Olov ett härnadståg mot kurerna, besegrar dem och gör dem åter skattskyldiga. Han bränner Seeburg. Emellertid synes, av såväl historiska som arkeologiska skäl att döma, det svenska väldet ej länge ha ägt bestånd. Huruvida det förbrända Seeburg åter rest sig ur askan, veta vi icke; av arkeologien framgår t. v. endast, att dess borg varit bebodd på 1000-talet.

Grävningarna vid Grobin komma att fortsättas under sommaren 1930, varvid även undersökningar vid Apuolè skola upptagas.

Birger Nerman.

Var har Rökstenen ursprungligen stått?

Rörande vårt lands och det germanska språkområdets märkligaste runmonument, Rökstenen, svävar man egendomligt nog i ovisshet om, var det